

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΣΥΜΒΟΛΑ

23. Το Σπήλαιον, η Φάτνη, ο Χριστός

Ο Ιησούς γεννήθηκε μέσα σ' ένα στάβλο. Ένας στάβλος, ένας πραγματικός στάβλος δεν είναι το χαρούμενο και πλούσιο περιστύλιο που εμπνεύστηκαν οι χριστιανοί ζωγράφοι για το γιό του Δαβίδ, ίσως γιατί ντράπηκαν να φανερώσουν ότι ο Θεός τους γεννήθηκε μέσα στη φτώχεια και τη βρωμιά. Και δεν είναι η γύψινη εκείνη φάτνη που η φαντασία των αγαλματοποιών της εποχής τους παρουσιάζει άψογη εμφάνιση με το εκστατικό γαϊδουράκι και το πράο βόδι και τους αγγέλους πάνω στη στέγη να κρατάνε στα χέρια τους λουλουδένια στεφάνια και δίπλα τους πλούσιους μάγους και τους συνετούς ποιμένες, γονατιστούς μπροστά στο Θείο Βρέφος... Ένας πραγματικός στάβλος είναι σκοτεινός και βρώμικος. Δεν υπάρχει τίποτα το καθαρό εκεί μέσα εκτός από το μέρος όπου ο αφέντης των ζώων βάζει την τροφή τους». Βέβαια αυτή η περιγραφή του στάβλου της Γεννήσεως του Χριστού, που κάνει ο Τζ. Παπίνι στο βιβλίο του «*Η Ιστορία του Χριστού*», αφορά την εικόνα της Γεννήσεως του Χριστού στη Δυτική τεχνοτροπία, γιατί στην ορθόδοξη αγιογραφία τα πράγματα είναι εντελώς διαφορετικά.

Η εικόνα της Γεννήσεως του Χριστού στην ορθόδοξη αγιογραφία έχει ιδιαίτερη σημασία, αφού απεικονίζει εικαστικά το άρρητο μυστήριο της Ενσαρκώσεως του Θεού. Η καθολικότητα του κτιστού μετέχει δοξολογικά στο μυστήριο της σωτηρίας: ο υλικός κόσμος, τα ζώα, οι άνθρωποι όλων των κατηγοριών, οι ασώματες φύσεις των αγγέλων, όλα τα είδη των όντων συμπαρίστανται στην κατ' εξοχήν επιφάνεια του Θεού.

Το πρώτο σημείο που επικεντρώνεται η προσοχή μας όταν κοιτάμε μια εικόνα της Γεννήσεως είναι το Σπήλαιο στο κέντρο του οποίου βρίσκεται το Βρέφος Ιησούς. Είναι σπαργανωμένο, σύμφωνα με τα γραφόμενα του Ευαγγελιστού Λουκά. Με τον τρόπο αυτό τονίζεται η αληθής και τέλεια ανθρώπινη φύση του ενσαρκωθέντος Ιησού Χριστού, ενώ η Φάτνη προτυπώνει την Αγία Τράπεζα, πάνω στην οποία και σε κάθε θεία Λειτουργία ο Θεάνθρωπος Χριστός αιωνίως θυσιάζεται «*υπέρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας*».

Δίπλα Του βρίσκεται εξαπλωμένη η Πάναγνος Μητέρα Του που ει-κονίζεται πιο μεγάλη από όλα τα άλλα πρόσωπα, σύμφωνα με την προφητεία του Δανιήλ, διά μέσου του ονείρου του Ναβουχοδονόσορα. Ο τύπος του όρου και του βράχου, που ξεριζώθηκε από μόνος του είναι προφητικά το αειπάρθενο της Θεοτόκου. Η Θεοτόκος είναι μισοξαπλωμένη και μισοκαθισμένη. Η στάση της είναι ανάλαφρη, για να τονιστεί η απουσία του πόνου και η παρθενική γέννηση του Χριστού μας. Αυτό μας τονίζει το τροπάριο του κανόνος του Μ. Σαββάτου: «*Επὶ τῷ*

ξένω σου τόκω τὰς ὡδῖνας φυγοῦσα, ὑπερφυῶς ἐμεκαρίσθην ἀναρχε Υἱέ...».

Οάσαρκος Θεός προσλαμβάνει την ανθρώπινη φύση και σάρκα με τρόπο βέβαια όχι σύμφωνο με τους φυσικούς νόμους. «Ο αχώρητος παντί πῶς... εχωρήθη εν γαστρί;» και επειδή συνελήφθη χωρίς ηδονή, γι' αυτό και γεννάται άνευ οδύνης! Εδώ έχουμε τον συμβολισμό της Αει-Παρθενίας της Θεοτόκου, που σημειώνεται σε όλες τις εικόνες Της με τα τρία αστέρια, ζωγραφισμένα στο μέτωπο και τους ώμους της. Το θείο Βρέφος φέρει φωτοστέφανο, στο οποίο αναγράφεται η φράση «Ο ΩΝ» (ο υπάρχων), για να δηλωθεί η θεότητα του γεννηθέντος και ενσαρκωθέντος Χριστού.

Η Φάτνη εικονίζεται μέσα σε σκοτεινό σπήλαιο. Το μαύρο σπήλαιο συμβολίζει τον κόσμο που ήταν σκοτισμένος από την αμαρτία. Επίσης συμβολίζει τον Άδη. Ψηλά στο κέντρο της εικόνας υπάρχει σκούρο μπλε ημικύκλιο με μικρά αστεράκια, που συμβολίζει τον ουρανό, απ' όπου εκκινούν τρεις ακτίνες (σύμβολο της Αγίας Τριάδος). Η μεσαία επεκτείνεται ως μέσα στο σπήλαιο όπου σταματά πάνω από τη Φάτνη και σχηματίζει ένα αστέρι. Το αστέρι αυτό συμβολίζει το Φως, σύμφωνα με τα λόγια του Χριστού: «Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου» (Ιωάν. 8.12), που φέγγει μέσα στο σκοτεινό σπήλαιο, επαληθεύοντας τα λόγια του Χριστού: «τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέβαλε» (Ιωάν.1.5). Η Γέννηση του Χριστού έρχεται να λάμψει ως φως «τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις» (Λουκ. 1.79).

Η Φάτνη στη βυζαντινή εικονογραφία μοιάζει με μνήμα. Με τον τρόπο αυτόν, ο αγιογράφος μάς υπενθυμίζει τον σκοπό της ενανθρωπήσεως του Υιού και Λόγου του Θεού ο Οποῖος, «Θεόν ὦν, ἐκένωσεν εαυτόν», δηλαδή αυτοταπεινώθηκε «κατῆλθε μέχρις Ἄδου ταμείων», για να μας προσφέρει με τον δικό Του θάνατο την ζωή που είχαμε απωλέσει. Αυτό σημαίνει ότι ο Χριστός γεννήθηκε για να πεθάνει. Η Γέννησή Του μας ετοιμάζει το Πάσχα, γι' αυτό η Φάτνη προσομοιάζει με τάφο. Αυτό αποτελεί το γεγονός το οποίο μας συνδέσει με το γεγονός και τον χώρο της Αναστάσεως.

Ο Λεωνίδας Ουσπένσκι, αναφέρει: «Σπήλαιο, Φάτνη, Σπάργανα είναι δείγματα της κένωσης της θεότητας, της συγκατάβασής της, της άκρας ταπείνωσης Εκείνου, ο οποίος, άορατος στη θεία Του φύση γίνεται ορατός εν σαρκί για χάρη του ανθρώπου, προδηλώνοντας έτσι τον θάνατο και την ταφή Του, τον τάφο και τα σάβανα». Πραγματικά, παρατηρώντας την Φάτνη, θα διαπιστώσουμε ότι μοιάζει με τάφο και τα Σπάργανα με σάβανα. Είναι εκπληκτική η ομοιότητα της Φάτνης με τους τάφους από την εικόνα της «εἰς ἄδου καθόδου».